

ĆERKA IZUMA

Mami, Papi, Jojo

Kada su se doselili u ovu zemlju, Laura Garsija je neko vreme stalno smišljala neke pro-nalaskе. Ideje bi joj se rađale posle obilazaka robnih kuća, u koje je odlazila zajedno sa ćerkama kako bi se divile čudima ove nove zemlje. Kada bi imao slobodnu nedelju, Karlos bi vodio svoje devojke do Kipa slobode ili Bruklinskog mosta ili Centra Rokfeler, ali to su bila čuda stvorena za muški um, barem što se tiče Laure. Istinske riznice blaga, za kojim su tragale žene, nalazile su se u magacinima sa kućnim potrepštinama.

Laura bi sa ćerkama zadivljeno stala na pokretne stepenice, a onda bi ih zadirkivala kako su upravo to one merdevine koje je Jakov sa anđelima video kako se penju prema nebu i spuštaju sa njega. Čim bi malo zastale pored neke izložene robe, prišla bi im prodavačica, misleći da ova mlada majka, okružena sa četiri ćerke, nesumnjivo savršeno odgovara profilu kupca novog frižidera sa automatskim otapanjem ili veš mašine velikog kapaciteta sa ciklusom prepranja. Dok bi im objašnjavali sve funkcije aparata, Laura bi ih pomno slušala i postavljala inteligentna pitanja, ali bi u poslednjem minutu rekla kako će još da porazgovara sa svojim suprugom. Dok bi se vraćale kući, ćerke nisu uspevale da uvuku majku u razgovor koliko god da su se trudile, jer bi Laura, nadahnuta onim što je upravo videla, počinjala nešto da smišlja.

Ideje bi stavljala na papir tek kasno uveče, kada bi sve poradila po kući. Njen suprug bi već sat vremena džonjao na svojoj strani kreveta, sa novinama na španskom jeziku raširenim preko grudi i naočarima naslonjenim na noćni stočić, zlokobno zagledanim u mrak sobe, poput raščerečenog telohranitelja. A ona je u svom osvetljenom uglu, poduprta jastucima, sedela i smišljala izume. U krilu bi joj ležao jedan od bezbrojnih blokčića koje bi suprug donosio iz kancelarije, kao čestitke od farmaceutskih kompanija sa reklamama za sedativ ili antibiotik ili kremu za kožu. Skicirala bi poznate stvari, koje su izgledale neobično jer behu toliko uveličane da bi se videlo mesto na kojem može da se prikači specijalni nastavak ili funkcionalnija drška. Ćerke bi se kikotaile kada bi u kuhinjskoj fioci ili na polici toaleta na prizemlju otkrile čudne škrabotine. Jednom je Jojo bila ubeđena da je mama nacrtala muški zna-se-već-šta. Pokazala je sestrama svoje otkriće, a one su, smerna i ukočena lica, pitale majku šta ona to radi. Ay – beše to njena poštapalica – objasnila im je da je to dečija čaša sa pregradom, sa uveličanom slikom ugrađene slamke.

Ćerke bi pokušavale da popričaju sa njom uveče, kada bi se činilo da ima vremena za njih – obično su imale problema u školi ili su želele da ubede oca da ih pusti da odu u grad ili u tržni centar ili bioskop, usred bela dana, *Mami!* Laura bi im odmahnula rukom i isterala ih iz sobe. „S vama je, devojčkama, problem taj što...“ Problem se svodio na činjenicu da su one želele da postanu Amerikanke, a njihov otac – kao ni majka, u početku – za to nije hteo ni da čuje.

„Oteraćete me u ludnicu!“, pretila im je kada bi joj dosađivale. „Biće vam žao kada završim u Belviju!“

Govorila je na engleskom kada bi se prepirala s njima. A njen engleski beše zbrka pomešanih idioma i poslovice, koje su pokazivale da je ona, govorila bi, „još uvek zelena iza ušiju“.

Kada bi joj suprug uporno skretao pažnju da sa ćerkama treba da govori španski kako ne bi zaboravile maternji jezik, ona bi se brećnula: „Kada si u Rimu, ponašaj se kao Rimljanin.“

Jojo, ili Torokuša, govorila je u ime svojih sestara i suprotstavljala bi joj se u spavaćoj sobi: „Više ne idemo u školu, *Mami!*“

„Morate da idete.“ Oči bi joj se razogaćile od zabrinutosti. „U ovoj zemlji, nezakonito je ne ići u školu. Zar želite da nas izbace iz zemlje?“

„Zar želiš da nas pobiju? Danas su nas gađali kamenjem!“

„Što me ne ubije, to me ojača“, pevušila je. No, Jojo se činilo, sudeći po licu majke, kao da je neki kamen upućen njenoj deci pogodio i nju. Ali majka se uvek pretvarala da drugi greše: „Čime ste ih provocirale? Za rat su potrebne dve strane, znate to.“

„Baš ti hvala, mama.“ Jojo je izjurila iz spavaće sobe i otišla u svoju. Ćerke je nikada nisu oslovljavale sa „mama“, osim kada bi želele da oseti kako ih je izneverila u ovoj zemlji. Ona je bila dovoljno dobra *Mami*, koja guñđa, grdi i deli savete, ali grozan roditelj devojaka, stvarno loša mama.

Laura se vratila olovci i blokčiću, škrabala je, koktala i cepala listove, dok konačno to nije sklonila u stranu i uzela da čita *Njujork tajms*. Dešavalo se, ponekad, da joj sine dobra ideja i tada bi otrčala u sobu kod Jojo, zajapurena lica, sa papirima u ruci, te bi ovlaš pukala na vrata koja je pre toga otvorila. „Da vidiš šta ću da ti pokažem, Kukita!“

Beše to doba dana kada se Jojo posvećivala sebi, pošto je pre toga završila sve kućne poslove, a sestre su u prizemlju još uvek gledale televiziju. Pogrbljena nad stolicem, sa isključenom plafonjerom i upaljenom stonom lampom koja je oštro osvetljavala samo papir, u sobi utonulj u toplu, meku, praiskonsku tamu, ona je krišom pisala pesme na novom jeziku.

„Upropastićeš tako oči!“, zaustila bi Laura i pritiskala prekidač od plafonjere, rasterujući tako svaku stidljivu strast koju je Jojo plavim tragovima rukopisa izmamljivala iz lavirinta osećanja.

„Oh, *Mami!*“ vikala bi dok bi joj oči žmirkale. „Ja pišem.“

„Ay, Kukita.“ Ona je tim imenom tepala svakome ko joj je bio miljenik. „Kukita, kada postanem milioner, kupiću ti pišaću mašinu.“ (Jojo je dosađivala majci da joj kupi istu mašinu kao onu što je otac doneo da kod kuće popunjava formulare). „Još bi i pečene ševe da ti padnu s neba“, govorila bi ona kada joj se neko ulagivao. No, sada je ona laskala ćerci: „Unajmiću ti sekretaricu“.

Strovalila se na krevet i ispružila blok papira. „Šta misliš, šta je ovo, Kukita?“ Jojo je na trenutak proučavala grubu skicu. Sapun koji štrca iz tuša kada se ručica okrene u određeni položaj? Instant kafa u koju je već pomešana kompleta? Kapsule sa vodom koje se stave u saksiju da bi se oslobodile posle određenog vremena i tako zalivale saksije dok nisi kod kuće? Privezak za ključeve sa tajmerom koji bi otpao pre nego što istekne vreme za parkiranje? (Po kucanju tajmera bi se ključevi lako pronašli, u slučaju da se zaborave.) Čuveni

pronalazak – kada se naknadno pogleda – beše štap kojim bi čovek vukao kvadrat, u stvari, kofer na točkićima. „Pa naravno“, zadirkivala ju je Jojo, „to je ono što treba u svakome domaćinstvu: tuš kao u autoperionici, ključevi koji otkucavaju kao paklena mašina i prtljag na povocu!“ Postala je njihova porodična šala da o majci govore kao o Tomazi Edisonki ili Bendžamini Frenklinovoj.

S lica joj spalo oduševljenje. „Daj malo! Mućni glavom.“ Još jedan pogrešan govor i ona bi počinjala da joj, držeći olovku u ruci, pokazuje na različita svojstva ovog neverovatnog čuda. „Sećaš li se kada smo se kolima odvezli na planinu Ber i tek tada sahvata-ti-li da smo zaboravili da na pi-ka-nik ponesemo i otvarač za konzerve?“ (Ćerke su je neprestano ispravljale, ali je ona uporno tvrdila da se to baš tako izgovara). „Kada smo bili spremni za jelo, nismo imali čime da otvorimo konzerve, sećaš li se?“ (To je bilo pre nego što su se pojavile konzerve sa prstenom za povlačenje – takav izum je i njoj pao na pamet, tvrdila je). „Da li sada znaš šta je ovo?“ Jojo odmahnu glavom. „Branik od automobila, ali ovaj deo je sklopivi otvarač za konzerve. Tako jednostavno i nužno, zar ne?“

„Da, Mami. Trebalo bi da ga patentiraš.“ Jojo slegnu ramenima dok je majka cepala komad papira i pažljivo ga presavijala, ćošak po ćošak, kao da namerava da ga sačuva. Ali pre nego što je izašla iz sobe, ona ga baci u košaru i nasmeja se, kao da izdaje demanti. „Pola od jednog ili dva tuceta drugog.“

Nijedna od četiri ćerke je nije ohrabivala u tome što radi. Zamerale su joj što troši vreme na glupave izume. Dok one pokušavaju da nađu mesto u Americi i među Amerikancima, da shvate ko su one zapravo, i zašto irska deca, čije su pretke pogrdno nazivali *micks*, sada njima dobacuju da su *spics*? I zašto su uopšte došle u ovu zemlju? To su važne, ključne, osnovne stvari oko kojih im je trebala pomoć, a koju nijedne sekunde nisu dobijale od majke, zaokupljene smišljanjem drangulija koje će da olakšaju život američkim mamama.

Ponekad bi joj se usprotivila Jojo: „Zašto to radiš, Mami? Nikada ništa nećeš zaraditi. Znaš i sama da su Amerikanci ionako već sve izmislili.“

„Ko zna. Možda im je promaklo nešto važno. Ako je strpljiv i miran, čak i *burro*¹ može da se popne na palmu.“ Ovo poslednje beše jedna od mnogih dominikanskih poslovice koje je uvezla u svoj haotični engleski.

„Ali ima li to ikakve svrhe?“

„Ah, svrha, zašto bi baš sve moralo da ima svrhu? Zašto ti pišeš pesme?“

Jojo je morala da prizna da je majka u ovom slučaju u pravu. No, u hijerarhiji stvari, pesma se činila važnijom od nokšira koji svira muziku kada malo dete sedne na njega.

Četiri devojke su često o tome razgovarale, kao i o mnogo čemu što ih je zbunjivalo u novoj zemlji.

„Ma neka, bolje joj je da izmišlja toplu vodu nego da nam sve vreme duva za vratom“, primetila je najstarija, Karla. U najužem krugu njihove američke porodice, silna energija njihove majke postala je pravi ventil za njihovo samoopredeljenje. Neka se bavi nekim projektom. Nema u tome nikakve štete, njoj treba takva vrsta priznanja. U zavičaju joj je ono automatski stizalo samim tim što se prezivala De la Tore. „Garsija de la Tore“, izgovarala bi pažljivo Laura svaki slog, predstavljajući se po dolasku u Ameriku i sa devojačkim i

¹ Šp. magarac. (Prim. prev.)

sa udatim prezimenom. Ali prazni osmesi su joj govorili da nikada nisu čuli za to ime. Neka, pokazaće im ona. Dokazaće ovim Amerikancima šta pametna žena može da učini pomoću olovke i blokčeta papira.

Skoro da je u tome uspela. Svake večeri je volela da pre spavanja čita *Njujork tajms*, da vidi kako razmišljaju Amerikanci. Jedanput je toliko glasno ciknula da je probudila supruga. Naglo se uspravio, tražeći rukom naočare koje su mu u žurbi ispale. "¿*Qué pasa? ¿Qué pasa?*" Šta se desilo? U glasu mu je odjekivao strah, isti onaj koji je slušala u Dominikanskoj Republici pre nego što su otišli. Tamo su uvek bili na oku policiji, a njega su i pratili. Nisu mogli da razgovaraju, mada su se, naravno, noću u krevetu preplašeno došaptavali. U Americi je bio bezbedan, čak je imao i uspeha u poslu. Njegov Centro de Medicina u Bronksu uvek je bio pun bolesnih i nostalgičnih ljudi. Ali u snovima, on se vraćao tim groznim danima i dugačkim noćima, a vrisak njegove žene samo mu je potvrdio tajni strah: nisu uspeli da im umaknu, SIM² je konačno došao po njih.

„Ay, Kuko! Sećaš li se kada sam ti pokazivala kofer sa točkićima, tako da čovek ne mora da nosi težak teret u ruci dok putuje? Neko mi je ukrao ideju i zaradio milione!” Mahala mu je papirom pred licem. „Vidiš, vidiš! Ovaj čovek nije *bobo!*³ On nije držao svoje žarače u ostavi. Kad ti kažem, jednoga dana će me mimoići moj brod!” Mahala je prstom prema njemu i ćerkama, sve vreme se zlokobno smejući poput ludaka iz filmova. Devojke su se okupile u sobi. Posmatrale su majku i međusobno se zgledale. Verovatno su sve mislile na isto, zar ne bi bilo čudno i tužno ako *Mami* završi u Belviju?

„¡*Ya! ¡Ya!*” pokazala im je na kraju rukom da izađu iz sobe. „Nema smisla piti prosuto mleko, u to nema sumnje.”

Upravo je kofer sa točkićima zaustavio Laurinu ruku – on joj je na kratko pomutio um. Taj plagijator je pokupio za sebe sav kajmak, sav novac. Kakvog smisla ima takmičenje sa Amerikancima kada oni uvek imaju prednost. Na kraju krajeva, ona je u njihovoj zemlji. Bolje joj je da se drži kuće. Preletala je pogledom po sobi – ćerke su već pognule glavu – i setila se da suprugu treba pomoć u kancelariji. Nekoliko dana u nedelji, obučena u beli blejzer, na čijem reveru beše zakačena kartica sa njenim imenom, odlazila bi sa njim u Bronks, noseći ceger pun sredstava za čišćenje i krpa. Iskoristila je tu priliku da pospremi fioku pored instrument table njegovog automobila i da pobaca sve nalepnice sa adresama iz magazina razbacanih po čekaonici, jer je negde pročitala da pomoću njih narkomani mogu da saznaju adrese doktora i provale im u stanove, u potrazi za špricovima. Uveče bi vodila knjige, popunjavajući u stupcima koliko su para zaradili tog dana. Ko ima vremena da izmišlja glupe stvari!

No, još jednom se desilo da je uzela u ruke olovku i blokčić, kako bi pomogla ćerki. Jojo je išla u deveti razred i nju je nastavnica engleskog jezika, sestra Meri Džozef, odabrala da za Dan nastavnika održi govor pred celim školskim većem. Dok je išla u školu u Dominikanskoj Republici, Jojo je bila užasan đak. Niko nije mogao da je natera da uzme knjigu i uči. Ali u Njujorku joj je trebalo da se nekako skrasi, pošto su domaćini bili neprijateljski

² Skraćenica za tajnu policiju u Dominikanskoj Republici. (*Prim. prev.*)

³ Šp. glupan. (*Prim. prev.*)

nastrojeni, a zemlja negostoljubiva. Stoga je ona pustila korena u jeziku. U srednjoj školi opatice su na časovima engleskog naglas čitale njene priče i školske sastave.

No, košmarni prizor sebe kako drži govor pred zadivljenim nastavnicima kao da joj je zakočio maštu. Najpre nije htela da piše govor, a onda nije mogla da smisli šta da napiše. Trebalo bi da joj to bude „velika čast“, kako je govorio otac. Ali ona je bila sasvim obamrla. U njenom glasu se još uvek osećao blagi strani naglasak i ona nije želela da pred svima govori i tako se izvrgne ruganju drugarica iz razreda. Takođe joj nije trebalo mnogo da shvati kako među vršnjacima neće postati omiljenija ako bude pročitala pohvalu samostanu punom sumanutih, starih i debelih monahinja.

Ali nije znala kako da izađe iz ove situacije. Iz noći u noć, sedela bi za stolom, u nadi da će na brzinu smisliti nekakav prigodan i neobavezan mali govor. Ali nijednu reč nije mogla da napiše.

Vikend pre nego što će u ponedeljak pre podne zasedati školsko veće, Jojo se našla u panici. Molila je majku da ujutru nazove školu i kaže im da je Jojo u bolnici, u komi.

Laura je pokušavala da je smiri. „Seti se gospodina Linkolna, kako ni on nije mogao da smisli šta će reći u Getisbergu, i odjednom, beng! *Pre osamdeset i više godina*“, poče ona da recituje. „Nešto će ti naići ako se opustiš. Baš kao što kažu Amerikanci, *nužda je ćerka izuma*. Ja ću ti pomoći.“

Majka je tog vikenda svu energiju usmerila da pomogne Jojo da napiše govor. „Molim te, *Mami*, ostavi me na miru, molim te“, preklinjala ju je Jojo. Ali Jojo se otarasila guske samo da bi imala posla sa gusanom. Otac je stalno virio kroz vrata da se uveri „da li je ona ispunila svoju obavezu“ – što je fraza koju je koristio kada su devojke bile mlađe, da proveriti da li su bile u kupatilu pre nego što krenu na porodični izlet. Tog vikenda je nekoliko puta za trpezarijskim stolom recitovao svoj govor koji je kao najbolji đak u srednjoj školi održao na kraju godine. Ukazivao je svojoj ćerki na koji način da govori, upućivao je na velike govornike i njihove trikove. (Njegovi omiljeni behu skromnost, pohvala i tišina u trenutku kada emocije dostignu vrhunac.)

Laura je sedela na suprotnoj strani stola i činilo se kao da ga jedino ona sluša. Jojo i sestre su zaboravile dosta španskih reči, te su teško razumele formalnu i kitnjastu očevu dikciju. Laura se tiho smejala i neprestano okretala lenju Suzan oko stola kao da je ona pogonska sila, glavni pokretač njene pažnje.

Te nedeljne večeri, Jojo je čitala poeziju tražeći u njoj nadahnuće – Vitmanove pesme u staroj knjizi sa izrezbarenim koricama, koju je otac kupio u dobrotvornoj prodavnici pored kancelarije. *Slavim sebe i pevam... Moj stil najviše ceni onaj ko pomoću njega nauči kako da razori učitelja*. Reči pesnika su je istovremeno i šokirale i uzbuđivale. Beše sviknuta na opatice, na literaturu odgovarajućih sentimentata, na pesme sa porukom i pročišćene tekstove. A ovde je naišla na čoveka od krvi i mesa, koji u svojim pesmama bljuje i smeje se i znoj se. *Ko dodiruje ovu knjigu, dodiruje čoveka*.

Konačno je te noći počela da piše, ne obazirući se ni na šta, ispisavši na kraju pet stranica, osvrnuvši se samo jednom, da ugleda oca kako se na vrhovima prstiju šunja hodnikom. Kada je Jojo završila, pročitala je svoje reči i oči joj zasuziše. Konačno je na engleskom zvučala kao ona sama!

Čim je završila prvu verziju, pozvala je majku u sobu. Laura je pažljivo slušala Jojo kako naglas čita govor. Na kraju su i njene oči zablistale. Lice joj beše blago, toplo i ponosno. „Ay, naše će se ime, zahvaljujući tebi, naći u centru pažnje u ovoj zemlji! Želim da ovaj predivni, predivni govor čuje i otac pre nego što ode na spavanje. Onda ću ti ga ja prekucati, važi?“

Pođoše hodnikom, majka i ćerka, lica rumena od zadovoljstva postignutim delom. U spavaćoj sobi, još uvek budan Karlos je, poduprt jastucima, čitao jučerašnje novine iz Dominikanske Republike. Pošto je oborena diktatura, ponovo se zainteresovao za sudbinu svoje države. Privremena vlada je nameravala da održi prve slobodne izbore posle trideset godina. Stvarala se istorija, u vazduhu su se opet osećale sloboda i nada! On se još uvek pitao da li bi trebalo da se sa porodicom vrati u zemlju. Ali Laura se već navikla na ovdašnji život. Nije želela povratak u zavičaj u kojem je, prezivala se ona De la Tore ili ne, bila samo supruga i majka (i to neuspešna, jer nije ispunila neophodan uslov da rodi sina). Bolje biti nezavisan niko i ništa, nego kućni rob visoke klase. Ali ona mu nije otvoreno rekla da se ne slaže sa njegovim planovima. Umesto toga, gunđala je zašto čita novine u krevetu, prljajući posteljinu nekvalitetno štampanim inostranim tabloidima. „Iza *Tajmsa* ne ostaju takvi tragovi!“, odgovorila bi mu kada bi joj muž duhovito uzvratio da oboje dele istu prljavu naviku.

Čim je Karlos ugledao suprugu i ćerku kako jedna za drugom ulaze u sobu, spustio je novine, a lice mu se razvedrilo, kao da mu je žena konačno rodila sina i došla da mu to saopšti. Njegova proteza se već kezila u čaši vode pored noćne lampe, tako da je kroz vilice samo prošušкао: „Govor, govor!“

„Predivan je, Kuko“, pripremala ga je Laura za ono što sledi i utišavala televizor. Jojo stade ispred njih, zaklonivši prizor vojnika koji se iskrcavaju iz helikoptera i ućutkavši izveštaje o razmeni vatre i eksplozijama. Pre nekoliko nedelja, to se odigravalo na obalama Dominikanske Republike. Sada se išlo u spasilačku misiju u džunglu jugoistočne Azije. Majka joj klimnu glavom u znak da može početi da čita.

Jojo nije trebalo mnogo ohrabrenja. Gurnula je ruke u vatru, kao što bi rekla majka, i pročitala govor od početka do kraja, nijedanput ne podigavši pogled. Kada je završila, beše pomalo posramljena s koliko je ponosa uživala u svojim rečima. Kod jedne ili dve fraze se pravila kao da zvuče dvosmisleno, a potom bi majci dobacivala pogled pun pitanja. Lice Laure je sijalo. Jojo se okrenu ocu, da sa njim podeli ponos.

Izraz njegovog lica zgranuo je i majku i ćerku. Karlosova bezuba usta razvukla su se u mračnu nulu. Pogledom je probadao Jojo, a onda se okrenuo Lauri. Jedva čujnim rečima na španskom, kao da su svuda oko njega bubice tajne policije i doušnici, prošaptao je supruzi: „Dozvolićeš joj da to pročita?“

Laurine obrve se izviše, a donja usna joj pade. U zavičaju, svaka prošaptana reč koja je dovodila u pitanje vlast mogla je da im nauči na glavu tajnu policiju u crnim folksvagenima. Ali ovo je Amerika. Ljudi mogu da kažu šta misle. „Šta fali njenom govoru?“, pitala je Laura.

„Šta faaali njenom govooru?“, mahao je Karlos glavom. Njegov bes je uvek ulivao više straha kada bi govorio na iskvarenom engleskom. Činilo se kao da je u srdžbi osakatio sam jezik i sada ništa ne stoji između njih i njegovog sirovog, slepog besa. „Šta fali, a? E pa, reći ću ti šta fali. U njemu nema nimalo zahvalnosti. Svodi se na puko hvalisanje. *Ja slavim*

samu sebe? Ja sam najbolji učenik koji uči kako da uništi svoje nastavnike?" Ismevao je i izvrtao njene reči. „To je neposlušno. I neumesno. To je nepoštovanje nastavnika...” U srđbi je zaboravio na strah od špijuna koji svuda vrebaju – svaka njegova optužba beše za decibel glasnija od prethodne grdnje. Konačno, okrenuo se prema Jojo i viknuo: „Kao otac, zabranjujem ti da pročitaš taj govor!”

Laura skoči na noge, u znak da se sprema da sada *ona* održi govor. Bila je niskog rasta i čitav govor je izgovorila stojeći, da bi bila prodornija, ili joj to beše navika iz manastirske škole za devojke, u kojoj je, doslovno, morala da se penje na podijum kako bi govorila. Stala je pored Jojo, rame uz rame. Gledale su u Karlosa. „Nećeš se takvim glasom obraćati...”, poče ona.

Karlos je bio izvan sebe. Nije bilo dosta što mu se ćerka pobunila, nego joj sada i majka priskače u pomoć. Uskoro će biti opkoljen punom kućom nezavisnih Amerikanki. On strže posteljiniu sa sebe i takođe skoči na noge. Novine na španskom se razleteše po sobi. Zgrabio je list sa govorom, koji je Jojo držala, pogledao je osvetnički i ljutito, i pred njenim razrogačenim očima ga iscepkao jedanput, dva puta, tri puta, bezbroj puta, u sitne parčiče.

„Jesi li lud?” nasrnula je na njega Laura. „Jesi li poludeo? Pocepao si govor koji ona treba da sutra da pročita!”

„Jesi li ti poludela?” Odgurnuo ju je od sebe. „Htela si da je pustiš da pročita... tu uvredu na račun svojih nastavnika?”

„Uvredu na račun nastavnika?” Laurino lice se zgužvalo kao papir. Na njemu behu napisane reči ljubavi suprugu, nesrećnom progonjenom čoveku. „Ali, *Papi*, ovo je Amerika, Amerika! Nisi više u divljačkoj zemlji!”

U međuvremenu, Jojo beše na kolenima, gorko je plakala i sakupljala ostatke govora, u nadi da će da ih složi pre nego što sutra izađe pred nastavničko veće. Ali iz tih parčića papira nije mogla da razazna ni reč. Izgubila je svaku nadu. „Uništio ga je, uništio ga je”, cvilela je Jojo sa šakama punim sitnih papirića.

Da je samo na trenutak promislila, verovatno to ne bi učinila. Shvatila bi da je otac izgubio braću i prijatelje pod diktaturom Truhilja. Da će ga do kraja života progoniti slike krvi na ulicama i noćnih odvođenja. Da se čak i posle mnogo godina zgrči od straha kada na ulici pored njega prođe crni folkswagen. Da se plaši svakoga u uniformi: devojke iz Parking servisa koja prodaje karte, muzejskog čuvara koji mu prilazi da ga upozori da se ne približava previše omiljenoj Gojinoj slici.

Klečeći na kolenima, Jojo je razmišljala šta je najgore što bi mogla da kaže ocu. Punih ruku iscepkanih papirića, ona ustade i prozbori omrznuti Truhiljov nadimak: „Čapita! Ti si jedan Čapita!”

Ocu je malo trebalo da registruje podrugljivi nadimak pre nego što se bacio na nju. Jurili su se hodnikom, ali Jojo beše brža, uletevši u sobu taman da zaključa vrata, na koja se otac bacio čitavom težinom. Prizivao je kletve da joj se sruče na glavu, pozivao se na autoritet sebe kao oca da joj otvori vrata! Stezao je kvaku, ali bez uspeha. Njeno utočište je sačuvala majčina ljubav prema različitim izumima. Laura je posle jedne provale u stan unajmila bravara da na vrata od svih soba stavi kvalitetne brave. Ako bi lopovi ponovo provalili, a porodica bila u stanu, imali bi da se pozabave sa još jednim krugom zaključanih vrata.

„Lolo“, pokušavala je da umiri supruga. „Nemoj da razvaljuješ moje nove brave.“

Iz njega je srdžba konačno iščilela i on se smirio. Jojo je čula njihove korake kako se gube hodnikom. Vrata kako se zatvaraju. Zatim, prigušene glasove, ljutiti glas majke kako se podiže, kako ga ubeđuje, očevo mrmljanje, opravdavanje, samoodbranu. Kuća se na trenutak stišala, pre nego što je Jojo, izdaleka, začula pucnjeve i eksplozije, ozbiljne i samo sebi važne glasove televizijskih reportera koji izveštavaju o ratu.

Malo kasnije, na njenim vratima se začu tiho kucanje, a potom pokušaj da se otvori kvaka. „Kukita?“, šaptala je majka. „Kukita, otvori.“

„Idi“, jecala je Jojo, ali su obe znale da joj je drago što je majka došla, da joj je potreban trenutak protesta kako bi spasla svoju čast.

Zajedno su smislile govor – dve male stranice oveštalih komplimenata i uljudnih opštih mesta o nastavnicima, govor koji su majka i ćerka, poterane nuždom i bez imalo originalnosti, pisale na blokčiću koji je Lora nekada koristila za vlastite originalne izume. Kada su ga konačno sastavile, Lora ga je prekucavala, dok je pored nje stajala Jojo i ispravljala imena i reči.

Sutradan se Jojo vratila da se pohvali svojim uspehom. Opatice su bile polaskane, svi iz publike su ustali da „ovacijama pozdrave naše posvećene nastavnike“, kao što je predložila Laura na kraju govora.

Tapšala je dok je Jojo pokušavala da joj dočara taj trenutak. „A to sam ukrala iz govora tvoga oca, je l' se sećaš? Sećaš li se da je on to spomenuo na kraju?“ Citirala ga je na španskom, a zatim je njegove reči prevela na engleski.

Te večeri, Jojo ga je ugledala kroz prozor hodnika na spratu, u koji se povukla čim je čula kako se njegov automobil zaustavlja ispred kuće. Otac je sporim korakom prilazio kući, smrknuta lica, tegleći u rukama krupnu i tešku kartonsku kutiju. Pred ulaznim vratima je pažljivo spustio paket i pretresao sve džepove, u potrazi za ključevima. (Da je samo imao Laurin lanac koji otkucava!) Jojo začu u prizemlju škljocanje brave. Osluškivala ga je dok se s naporom provlačio kroz uska vrata. Nekoliko puta je viknuo njeno ime, ali mu ona nije odgovarala.

„Ćeri moja, stig'o je tata, koji te mnogo voli“, objašnjavao je sa dna stepeništa. „On samo želi da te zaštiti.“ Konačno, na sprat se pope majka da je zamoli da siđe i pomiri se s njim. „Otac nije hteo da ti naudi. Moraš mu oprostiti. Pusti, šta je bilo, bilo je.“

Na prizemlju je Jojo zatekla oca kako na kuhinjski sto postavlja novu novcatu električnu pisau mašinu. Nadmašio je samoga sebe dodacima koje je naručio: plastičnom fasciklom sa drškom, ispod koje beše nalepnica sa njenim inicijalima, podupiračem koji omogućava da papir stoji uspravno dok kuca, kertridžom sa brisačem, automatskim graničnikom margine, plastičnom navlakom kao preko tostera, da ne upada prašina u mašinu. Tako nešto ni majka ne bi mogla da izmisli!

No, školski uspeh Jojo označio je kraj Laurinih izumiteljskih dana. Kofer na točkićima, koji su u porodici svi upamtili, za Jojo nije bio njen poslednji izum, nego govor koji joj je napisala. Kao da joj je posle toga majka pružila olovku i blokčić i rekla: „Okej, Kukita, sada je na tebe red.“

(S engleskog preveo **Predrag Šaponja**)